

J.E. Lietuvos Respublikos Prezidentui
Gitanui Nausėdai

2025 12 19

LR Seimo Pirmininkui
Juozui Olekui

LR Ministrei Pirmininkei
Ingai Ruginienei

Kopija:

LR Krašto apsaugos ministerijai
LR Vidaus reikalų ministerijai
Nacionaliniam krizių valdymo centrui
LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai
Lietuvos savivaldybių asociacijai

NACIONALINĖS NVO KOALICIJOS REKOMENDACIJOS DĖL VALSTYBĖS IR NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ BENDRADARBIAVIMO STIPRINIMO KRIZIŲ VALDYMO SRITYJE

Pastarųjų metų iššūkiai - rusijos karas prieš Ukrainą, pandemija, įrodė, kad tinkamam valstybės funkcijų vykdymui užtikrinti pilietinių organizacijų parama yra būtina. Lietuvos nevyriausybines organizacijas jau įrodė, jog krizių atveju yra neatskiriama valstybės atsparumo architektūros dalis.

Nacionalinė NVO koalicija ir jos nariai nuo plataus masto karo prieš Ukrainą pradžios aktyviai dirba, siekiant užtikrinti, jog Lietuvos pilietinė visuomenė ir nevyriausybines organizacijas būtų efektyviai įtrauktos į visuotinės gynybos sistemą ir galėtų prisidėti tiek prie Lietuvos ir sąjungininkų ginkluotųjų pajėgų poreikio užtikrinimo, tiek ir prie paramos visuomenei, teikiant pagalbą pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms karo ar krizių atveju.¹

Vis tik pažymėtina, jog nepaisant jau ketverius metus besitęsiančio plataus masto karo prieš Ukrainą ir stiprėjančių hibridinių atakų prieš Lietuvą, Lietuvos visuomenės pasirengimas karui ar krizėms išlieka pakankamai menkas.

Apklausų duomenys rodo, jog vos maždaug pusė gyventojų žino, kas turi būti išvykimo krepšyje ir kaip paruošti maisto ir vandens atsargas. Tačiau gerokai mažesnė dalis apklaustųjų turi žinių, kaip paruošti savo namus (35%), vos ketvirtadalis žino, kokie yra pilietinio pasipriešinimo būdai ar kaip elgtis, jei būtų paskelbta mobilizacija. Artimiausius evakuacijos kelius žino vos 14% Lietuvos gyventojų². Tarptautiniai tyrimai³ taip pat

¹ NVO pasiruošimas pilietiniam atsparumui, Nacionalinė NVO koalicija: <https://www.ngo.lt/veikla/pilietinis-atsparumas/>;

² Kauno technologijos universiteto duomenys, 2025: <https://ktu.edu/news/ar-esate-pasiruose-krizems-ktu-tyreja-atskleidzia-kokio-pasirengimo-dar-truksta-lietuvos-gyventojams/>

³ University of Latvia project "Urban Preparedness for Emerging Risks in the Baltic Sea Region", 2025: https://www.ozolzile.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/ozolzile/LU_Urban_Preparedness_for_Emerging_Risks_in_the_Baltic_Sea_Region_2025.pdf

patvirtina menką Baltijos jūros regiono šalių visuomenių pasirengimą krizėms, ir atkreipia dėmesį, jog nacionalinėms vyriausybėms nesiimant skubių veiksmų komunikacijos, tarpinstitucinio/nevyriausybinių bendradarbiavimo srityje, valstybės rizikuoja neįvykdyti Šiaurės Atlanto sutarties 3 straipsnyje⁴ numatytų įsipareigojimų stiprinti savo pajėgumus, ginkluotam užpuolimui atremti.

Tad siekiant prisidėti prie Lietuvos pilietinės visuomenės atsparumo stiprinimo, Nacionalinė NVO koalicija aktyviai veikia, skatinant nacionalines ir vietos valdžios institucijas sukurti praktinius mechanizmus visuomenės įtraukimui į krizių valdymą.

Siekiant perimti gerąsias Ukrainos ir Šiaurės šalių patirtis NVO ir valstybės bendradarbiavimo krizių valdymo srityje, š.m. lapkričio mėnesį Nacionalinė NVO koalicija, kartu su Šiaurės šalių ministrų taryba ir Krašto apsaugos ministerija, organizavo Pilietinio atsparumo forumą, kurio metu ekspertai iš Ukrainos, Latvijos, Švedijos ir Suomijos pateikė savo rekomendacijas dėl NVO ir valstybės institucijų bendradarbiavimo stiprinimo krizių valdymo srityje.

Pažymime, jog Ukrainos atvejis įrodė, kad krizės ir karo sąlygomis būtent NVO geba itin greitai mobilizuoti žmogiškuosius ir materialinius išteklius, tiesiogiai pasiekti skirtingas visuomenės grupes, reaguoti lanksčiai ir užpildyti tas valstybės veiklos sritis, kuriose institucijų pajėgumai yra riboti. Ukrainos NVO atstovai pabrėžia, kad NVO Ukrainoje sėkmingai pasiekė tiek karius, tiek civilius, kai valstybės institucijų veiksmų koordinavimą ribojo karo rizikos zonos ar nepakankami operaciniai pajėgumai.

Forumo metu pateikti praktiniai pavyzdžiai iš Šiaurės šalių ir tarptautinių humanitarinių organizacijų atskleidė, kad be iš anksto suderintų procesų vykdymo, aiškios koordinavimo struktūros ir tarpinstitucinių komunikacijos taisyklių, reagavimas krizių atveju smarkiai apsunkinamas⁵. Ekspertai pažymėjo, jog efektyviai veikianti NVO ir valstybės partnerystė yra įmanoma tik tuomet, kai nustatytos aiškios atsakomybės, aiškiai žinoma, kas vadovauja konkrečiam krizės atveju metu, kaip paskirstomos funkcijos ir kokia institucija turi koordinuojantį vaidmenį. Bet kokiu atveju, siekiant užtikrinti tinkamą NVO ir valstybės institucijų bendradarbiavimą krizių atveju, reikalingus algoritmus privaloma suderinti bei nuolat testuoti pratybų metu dar neįvykus krizei.

Tad atsižvelgiant į Ukrainos ir kitų šalių tarptautines patirtis krizių valdymo srityje, Nacionalinės NVO koalicijos vardu siūlome:

1) Paskirti vieną atsakingą instituciją – centrą, valstybės lygmeniu koordinuojantį darbą su NVO krizių valdymo srityje.

Pagal esamą reguliavimą NVO įtraukimas į krizių valdymą išlieka fragmentuotas, nes nei nacionaliniu, nei savivaldybių lygiu iki šiol nėra vieno centro, atsakingo už koordinuotą NVO įtraukimą ir komunikaciją. Siūlytina numatyti instituciją, koordinuojančią pasirengusių veikti NVO registrą, pratybų inicijavimą ir planavimą, metodinių gairių savivaldybėms dėl bendradarbiavimo su NVO ruošimą bei komunikaciją su NVO vieno langelio principu. Vieninga sistema leistų iš anksto identifikuoti organizacijas, galinčias veikti kritinėmis sąlygomis, bei iš anksto sukurti komunikacijos bei koordinavimo planus, tam, jog nebūtų dubliuojamas skirtingų ministerijų darbas toje pačioje srityje.

2) Stiprinti savanorystės kultūrą, užtikrinant savanorių socialinę apsaugą.

Siūlome inicijuoti reikalingus teisinio reguliavimo pakeitimus, kad būtų įtvirtintos savanorių draudimo ir išlaidų kompensavimo nuostatos, numatytos materialinių ir logistinių išteklių skyrimo NVO galimybės bei

⁴ Resilience, civil preparedness and Article 3. NATO, 2024: https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/resilience-civil-preparedness-and-article-3?utm_source=chatgpt.com

⁵ Pilietinio atsparumo forumas 2025 (video įrašas): <https://www.ngo.lt/pilietinio-atsparumo-forumas/>

aiškiai apibrėžtos funkcinės ribos, leidžiančios NVO atlikti konkrečias valstybės patikėtas funkcijas esant krizei. Savivaldybės savo ruožtu turėtų užtikrinti formalizuotą vietos partnerystę su veikiančiomis NVO, sudarydamos bendradarbiavimo sutartis, kuriose būtų apibrėžtos funkcijos, atsakomybės, operacinės procedūros ir išlaidų kompensavimo mechanizmai.

3) Užtikrinti vieningą teisinį reguliavimą ir aiškias institucijų funkcijas skirtingais krizių valdymo etapais

Atkreipiame dėmesį, jog šiuo metu krizių valdymo kompetencijos paskirstytos tarp skirtingų institucijų (Nacionalinio krizių valdymo centro, Krašto apsaugos bei Vidaus reikalų ministerijų). Kaip minėta aukščiau, kai kuriais atvejais tai sukelia neaiškumą, kuri institucija yra atsakinga už tinkamą NVO įtraukimą skirtingais etapais. Tam, kad tiek valstybės institucijos, tiek NVO veiklos būtų koordinuojamos nuosekliai visais krizės etapais ir skirtingais teisiniais režimais – nuo nepaprastosios padėties įvedimo iki mobilizacijos paskelbimo, siūlytina atlikti bendrą krizių valdymo sistemos analizę, pasitelkiant NVO, siekiant identifikuoti resursus ir esamas praktines problemas bei užtikrinti aiškius koordinacinius mechanizmus krizės atveju.

4) Užtikrinti efektyvius bendradarbiavimo su NVO mechanizmus savivaldybių lygiu:

a) Atsižvelgiant į tai, jog savivaldybių lygmenyje bendradarbiavimas su NVO krizių valdymo srityje dažnai priklauso nuo konkrečių savivaldybių darbuotojų funkcijų aprašymo, siūlytina suvienodinti bendradarbiavimo algoritmus, papildant Savivaldybių parengties pareigūnų pareigybių aprašą įtraukiant punktą, kaip papildomą funkciją numatant bendradarbiavimą su Savivaldybės NVO koordinatoriais krizių valdymo srityje.

b) Efektyvinti parengties ir krizių valdymo pratybų organizavimą,

- Įtraukiant NVO ne tik į pratybų planų įgyvendinimą, bet ir strateginio planavimo lygmenį,
- Įtraukiant kuo platesnį Savivaldybėje veikiančių NVO tinklą, pasitelkiant NVO koordinatorius ir NVO tinklus,
- Tinkamai ir laiku informuoti NVO apie Savivaldybėje planuojamas pratybas, suteikiant laiko pasiruošti ir įsitraukti.

5) Užtikrinti tinkamą karo pamokų iš Ukrainos perėmimą NVO ir valstybės institucijų bendradarbiavimo lygmenyje:

a) Atsižvelgiant į Nacionalinės NVO koalicijos sėkmingai organizuotų formatų (tokių kaip Tarptautinis Pilietinio atsparumo forumas rezultatus), inicijuoti ir organizuoti reguliarius tarptautinius renginius ir susitikimus, gerųjų Ukrainos pamokų perėmimui civilių ir karių bendradarbiavimo srityje, pakviečiant Ukrainos ekspertus ir NVO atstovus.

b) Į tokių renginių ir susitikimų planavimą ir įgyvendinimą įtraukti Lietuvos NVO atstovus, siekiant išgryninti aktualų turinį, aktualius klausimus ir tolesnį išmokyti pamokų įgyvendinimą ir pritaikymą Lietuvos krizių valdymo ir gynybos sistemos architektūroje.

c) Remti ir skatinti NVO tarptautinio bendradarbiavimo formatus su NATO ir ES partnerių atstovais (ypač įgyvendinančių efektyvius visuotinės gynybos modelius - Suomija ar Švedija), siekiant perimti gerąsias kitų šalių patirtis visuotinės gynybos srityje.

d) Sukurti mechanizmus, leidžiančius NVO atstovams reguliariai dalyvauti tarptautiniuose mokymuose krizių valdymo ir visuotinės gynybos temomis.

6) Imtis lyderystės inicijuojant bendras Baltijos šalių (taip pat Lenkijos ir kitų Baltijos jūros regiono šalių) NVO ir pilietinės visuomenės pilietinio atsparumo stiprinimo iniciatyvas:

a) Per bendras pratybas ir bendrus ekspertinius renginius, stiprinti Baltijos šalių NVO ir pilietinės visuomenės pasirengimą krizėms,

b) Įgalinti nuolatinius ekspertinius susitikimus apsikeitimui gerosiomis praktikomis.

c) Apsvarstyti Baltijos šalių Pilietinio atsparumo fondo sukūrimą.

Atsižvelgiant į tarptautinę patirtį ir forume pateiktus pavyzdžius, akivaizdu, kad Lietuvos valstybės atsparumas tiesiogiai priklauso nuo gebėjimo kryptingai, nuosekliai ir iš anksto pasirengti bendradarbiauti su nevyriausybiniais sektoriumi. Pilietinis atsparumas ir visuomenės pasirengimas krizėms tampa vienas iš svarbiausių mūsų saugumo Ramsčių, numatytų ir Šiaurės Atlanto sutarties 3-iajame straipsnyje.

Stipri Lietuva – tai ne tik stiprios karinės pajėgos, bet ir stipri visuomenė, kurioje kiekvienas pilietis ir organizacija žino savo vaidmenį krizės atveju.

Dėkojame už bendradarbiavimą ir esame pasiruošę plačiau pristatyti siūlymus susitikimų metu.

Pagarbiai

Gaja Šavelė

Nacionalinės NVO koalicijos direktorė

Nacionalinės NVO koalicijos nariai:

1. Lietuvos jaunimo organizacijų taryba (LIJOT), vienijanti 54 didžiausias jaunimo ir su jaunimu dirbančias organizacijas bei savivaldybių jaunimo organizacijų tarybas
2. Aplinkosaugos koalicija, vienijanti 12 aplinkosaugos srityje veikiančių organizacijų
3. Lietuvos negalios organizacijų forumas, jungiantis 17 nacionaliniu mastu veikiančių negalios organizacijų, kurios drauge atstovauja apie 300 tūkstančių žmonių su negalia, jų šeimų ir negalios situacijoje atsідūrusiųjų interesams
4. Lietuvos moterų lobistinė organizacija, vienijanti 44 organizacijas
5. Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas, kurį sudaro 63 skurdo mažinimo srityje dirbančios organizacijos
6. Nacionalinė vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma, vienijanti 20 organizacijų
7. NVO vaikams konfederacija, kurią sudaro 75 vaiko teisių apsaugos srityje dirbančios organizacijos
8. Žmogaus teisių organizacijų koalicija, vienijanti 12 organizacijų
9. Lietuvos pacientų organizacijų atstovų taryba, vienijanti 19 organizacijų – įvairiomis sunkiomis lėtinėmis ligomis sergančiųjų pacientų organizacijų
10. Vartotojų aljansas, vienijantis 10 organizacijų, veikiančių vartotojų teisių apsaugos srityje
11. Lietuvos meno kūrėjų asociacija, vienijanti 12 meno kūrėjų sąjungų
12. Nacionalinis švietimo NVO tinklas, vienijantis 22 nevyriausybines organizacijas
13. Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras (asocijuoti nariai)
14. Nacionalinė kūrybinių ir kultūrinių industrijų asociacija (asocijuoti nariai), vienijanti 73 narius
15. NVO teisės institutas (asocijuoti nariai)
16. Lietuvos socialinio verslo asociacija (asocijuoti nariai), vienijanti 28 nares-organizacijas
17. Pasaulio lietuvių bendruomenė (asocijuoti nariai), jungianti 55 pasaulio šalyse veikiančias lietuvių bendruomenes.